

Muziek als hoogste vorm van kunst

Ik herinner mij een opmerking van oud-Kamerlid Arend Jan Boekestijn. Een opmerking die hij plaatste in een uitzending die ging over SGP-jongeren en waar hij een gesprek had met één van de voorzitters, Dirk-Jan Nijsink, over het wonder 'Bach'. Hij zei dat muziek uiteindelijk niks anders is dan trillingen van de lucht. Gek, niemand die het zo beleeft. We zeggen weleens dat muziek de hoogste vorm van kunst is. Muziek is niet weg te denken uit ons leven. Niet weg te denken uit onze cultuur. Niet weg te denken uit ons bestaan. Het is zo fundamenteel. We kunnen niet zonder. En toch levert het tegelijkertijd zoveel vragen op, want er zitten veel kanten aan. Dat maakt het niet eenvoudig. Hoe moeten we muziek nu plaatsen in het kader van het christelijk geloof? Laat ik bij voorbaat zeggen dat ik geen pasklare antwoorden heb. Het zijn overpeinzingen van iemand die zelf nog worstelt met het vraagstuk God en muziek. Maar ik hoop dat jij als lezer er wat aan mag hebben. Dat dit schrijfsel stimulerend mag werken in je eigen denken. Samen zoekend naar een reine verhouding tussen die twee woorden: God en muziek. Gedreven door de liefde tot Hem. Denk je mee?

Stem geven aan

Ik kom even terug op die vaststelling van Arend Jan Boekestijn. Muziek is uiteindelijk niks anders dan trillingen van de lucht. (Toch bracht Bach hem wel in beroering!) Die opmerking klinkt een beetje afstandelijk en abstract, maar het hielp mij wel om te komen tot het volgende: Het gaat in muziek altijd om het hoorbare. Ik kan me niet voorstellen dat God onderscheid maakt in bepaalde klanken, trillingen van de lucht, die wel zouden kunnen en andere niet, terwijl Hij die klanken zelf in deze schepping heeft gelegd. Het gaat dus in de eerste plaats niet om de klanken van muziekinstrumenten als zodanig, maar om het *gebruik* van die mogelijkheden om muziek te kunnen maken. En voor dat *gebruik* heb je de mens nodig. Die staat centraal. De mens maakt gebruik van muziekinstrumenten. En dat maakt het gelijk een stuk lastiger. De kunst is voor de mens de vreugde van de uitbeelding las ik ergens. Misschien denk je hierbij meer aan beeldhouwkunst, maar ik denk dat het ook voor de muziek een mooie omschrijving is. In de muziek worden emoties en levenservaringen *uitgebeeld* in woorden en klanken. De mens heeft behoefte om *stem te geven aan* levenservaringen. Mensen die in relatie leven tot de God van de Bijbel gebruiken ook muziek om stem te geven aan ervaringen en belevingen. Deze ervaringen zullen vaak in het teken staan van de verhouding tussen God en mensen. Vaak een persoonlijke relatie. Maar het stem geven aan hoeft naar mijn mening niet altijd te gaan over diepe geestelijke zaken. Er kan ook stem gegeven worden aan ervaringen die niet op directe wijze in verband staan met God, maar dat natuurlijk wel op indirecte wijze staan. Stem geven aan de ervaring van vriendschap tussen mensen. De ervaring van eerlijkheid. De ervaring van de schoonheid van

de schepping. De ervaring van hulpeloosheid. De ervaring van de liefde. De ervaring van ...?
Vul zelf maar in. Al deze dingen maken *mensen* echt tot *mensen*.

Spanningsveld

Maar er zijn ook mensen die niet geloven in God. Die niet verlangen om in het reine te komen met Hem. Ook die mensen geven stem aan levenservaringen. En die ervaringen zijn niet gestempeld door het geheim van dit leven. Hoe moet je hier naar kijken? Allereerst vind ik dat de klanken die worden gebruikt, dus de muziekinstrumenten, het muziekstuk niet christelijk kunnen maken. Waarom zou een fluit, trom of een orgel het muziekstuk christelijk maken? Je kunt in beginsel geen onderscheid maken tussen muziekinstrumenten. Ik kom hier later op terug. Maar betekent dat dat je muziek die door niet-christenen gemaakt wordt niet mag en kan luisteren? In veel gevallen waarschijnlijk niet, maar dan beoordeel ik die muziek alleen op de tekst. Er wordt vaak stem gegeven aan verlangens en ervaringen die zondig van aard zijn. Muziekstukken geïnspireerd door het eigen ik of door demonische machten. Toch heb ik een vraag voor je om eens over na te denken en waar ik zelf mee worstel. Eigenlijk zijn het twee vragen. De eerste vraag is de vraag over de *melodie* van de muziekstukken die gemaakt worden door niet-christenen. De tweede vraag gaat over de *ervaringen* waaraan niet-christenen stem aan geven. Ik ga eerst even in op die tweede. Misschien ken je het nummer *Magnificent* van U2. (Hoewel Bono zichzelf christen noemt. Christen is een vrijblijvende term, iedereen kan deze gebruiken.) Ik gebruik het even als voorbeeld, omdat nummers van U2 vooral op popzenders worden afgespeeld. In dit nummer wordt op een hele mooie wijze over de liefde gezongen. Maar de ervaring van de liefde is ook een beetje een lastige. Want die kun je op verschillende manieren opvatten. Liefde kan bestaan tussen man en vrouw, maar ook tussen God en mens. Dus een dergelijk nummer kun je ook anders interpreteren en plaatsen in het perspectief van de liefde tussen God en mens. In veel gevallen zal er door popartiesten op platte wijze gezongen worden over de liefde. Maar toch, er zijn wel degelijk nummers waarin ik me herken en die gaan over ervaringen en noties die raakvlakken hebben met het christelijke geloof of met het leven.

Nu kom ik nog even terug op die eerste vraag over de melodie. Want als je nu niets van de tekst verstaat maar wel de melodie, het deuntje, mooi vindt? We luisteren muziek nooit *alleen* om de tekst. Maar kun je muziek ook luisteren *alleen* vanwege de melodie? Een lastige. Ik ken christenen die de muziek van de componisten Mahler en Tsjajkovski mooi vinden. Dit waren geen christenen. Kan diegene daarom die muziek niet meer luisteren? En als ik kijk naar het leven van Mozart, dan stond dat ver van het christenleven af. En wellicht werden zijn werken door allerlei zaken geïnspireerd die haaks staan op de Bijbel. Toch luisteren christenen ernaar, ten minste, de liefhebbers. Anderen luisteren liever naar The Beatles. (Grote namen beginnen kennelijk met een B: Bach, Beethoven, Bruckner, Brahms.) Kunnen levensstijlen en inspiratiebronnen van artiesten aanleiding geven om het muziekstuk

niet meer te luisteren? Een vraag waar ik nog niet uit ben gekomen. Tegenwoordig hebben we natuurlijk wel steeds meer de mogelijkheid dat te 'checken'. Internet is *de* mogelijkheid om de achtergrond van artiesten te onderzoeken. Maar de genoemde spanning blijft soms toch nog aanwezig.

Verscheidenheid

En hoe verschillende stijlen te beoordelen? Er zijn stijlen, bijvoorbeeld heavy metal, waarbij muziekinstrumenten op een dusdanige wijze worden gebruikt waarbij in het gecomponeerde stuk chaos, horror en de ervaring van nihilisme centraal staan. Allemaal woorden die ik niet in verband kan brengen met God. Ik kan geen sluitend kader geven waarbinnen we stijlen zetten die we als christelijk kunnen en gaan beschouwen. Maar wel zie ik, zoals ik boven al heb aangegeven, dat je God soms moeilijk in verband kunt brengen met woorden die het gecomponeerde typeren. En dan vallen er stijlen buiten. Waar ligt dan precies de grens? Dat is moeilijk te bepalen. Ook een beetje kwestie van smaak. Is het niet geweldig mooi dat we een grote verscheidenheid kennen qua mensen? We zijn niet allemaal hetzelfde. Voor mij reden genoeg tot lofprijzing. Maar dat brengt ook met zich mee dat we een grote verscheidenheid kennen in uitingen en stijlen. Hier komt dus de cultuur in beeld. Muziek is ook sterk cultuurafhankelijk. In Nederland kennen wij een meer Hollandse ingetogenheid dan een Afrikaanse lichtvoetigheid of Amerikaanse opgetogenheid. Dat werkt door in de muziek. Even een voorbeeld. Als een Afrikaan vrolijk is, pakt hij van vreugde zijn trommel en gaat dansen en springen op tafel. Als ik vrolijk ben, ga ik niet springen en dansen op tafel, maar zit ik innig verrukt in een hoekje te glimlachen met de toccata van psalm 146 van Jan Zwart op de achtergrond. Merk je wel? Maar de gemoedstoestand van mijn Afrikaanse broeder en ik is precies hetzelfde. En een Amerikaan zal misschien een rockbandje gebruiken om uiting te geven aan de ervaring van vreugde in en met God. Maar als het ontspringt in een reine hartsgesteldheid moeten deze uitingen, en het gebruik van verschillende instrumenten, naast elkaar kunnen *bestaan*. Maar dat is iets wat ik niet kan beoordelen, de hartsgesteldheid. Wij zien aan wat voor ogen is, God ziet het hart aan. Maar wees in ieder geval voorzichtig met de vraag: Is het wel echt? Ik kan van de verschillende uitingen *genieten*. Ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is.

Luctor et Emergo

Ook emotie speelt een grote rol in muziek. Muziek doet wat met je. Bij verschillende ervaringen en emoties horen verschillende muziekstijlen. Bij een droevige gemoedstoestand zullen eerder zacht klinkende instrumenten worden gebruikt dan bij een vreugdevolle gemoedstoestand. Een bekende psalm is 150, waarbij 'alles uit de kast wordt gehaald' om God te loven en te prijzen om Wie Hij is. Maar bij psalm 51 zal het tegenovergestelde gebeuren. Voel je wel? Bij bepaalde emoties horen bepaalde instrumenten. Maar welke stijlen of genres kunnen nu wel en welke niet? Ach, uiteindelijk kan ik niet verder komen dan

de woorden van Paulus: 'Een ieder zij in zijn eigen gemoed ten volle verzekerd'. Het is allereerst een persoonlijke aangelegenheid. Dat klinkt misschien een beetje eigentijds en postmodern. Maar is dat erg? Juist muziek, dat zo persoonlijk is, vergt een persoonlijk bezinning en aanpak. Heb je weleens geredeneerd met God over muziek en bepaalde stijlen? Geredeneerd vanuit het leven? Het Goede leven? En geworsteld met de Bijbel open? Doe het maar eens een keer, of meerdere keren. Want het heeft niet zoveel zin als ik precies ga aangeven wat wel en niet kan. Want het kan ook weleens een vorm van gemakzucht zijn. Het niet zelf hoeven nadenken en bezinnen over vragen die zich in de gang van het leven voordoen. Vragen die zich voordoen als je in relatie staat tot de Eeuwige. Ik hoop dat je ontvankelijk bent voor deze aansporing: worstelen over dit onderwerp met God. Worstelen, maar wel boven komen. En probeer in oprechtheid, met een streep onder oprechtheid, een eigen kader te schetsen waarbinnen God en muziek in goede harmonie samen *leven!* In de breedste zin van het woord.

Het hart

We kennen allemaal de psalmen. Ons gegeven in Gods Woord. Ik haalde ze al even aan. En of ze nu op 'eigentijdse' manier naar voren worden gebracht of niet, ze raken mij. Nog zoiets wonderlijks: geraakt worden. Waar word ik geraakt? En waarom? Ik moet denken aan iemand die eens vroeg waarom oudere mensen de psalmen zo mooi vinden. En diegene aan wie deze vraag werd gesteld antwoordde toen: In de psalmen ligt hun *hart* verklaard. En dat is nou precies de plaats waar ik *geraakt* wordt. Omdat die plek de plaats is waar ik het meest mens ben. Het diepste van het menselijk wezen is het hart. Daar ligt de grond voor mijn laatste zekerheden. De zekerheid dat dit bestaan gedragen wordt door God. Door Jezus. Door het kruis. En juist door de psalmen krijg ik voeling met Diegene. In de woorden van de psalmen ligt voor mij diepte aan taal die niet beter de ervaring van het hart kan duiden. Stem geven aan die ervaring van de goedheid Gods. En Jezus, Diegene Die Zijn leven gaf. Onvoorwaardelijk, uit liefde. Heb jij al voeling gekregen met die liefde? Weten en vertrouwen op Hem! Weten. Niet op verstandelijk niveau. Niet op gevoelsniveau. Maar op dat niveau van die Bijbelse term het hart. Waar ligt jouw *hart*?

Erik Oevermans